

5.

Helgensager.

(*J. F. Fenger*)

Idet jeg herved opfylder mit Løfte¹⁾, at levere nogle Bidrag til at oplyse Helgendyrkelsen i Danmark, hentede fra saadanne Mindesmærker, der endnu ere os levnede fra den papistiske Tid, vil jeg gjerne, at disse Bidrag skulle betragtes som en Række af Meddelelser, der dels gaae ud paa, vidtløftigen at beskrive mærkelige Gjenstande, dels paa i Korthed at fremføre enkelte Oplysninger og Bemærkninger om Levningerne af Helgendyrkelsen i vort Fædreland. En Gruppe saadanne mindre Meddelelser vil undertiden afløse de større. Denne Gang vil man faae en Prøve af begge Slags.

I. Kirkekalken i Sludstrup.

(Med en Afbildning af *L. Fenger*)

Ved Kirken i Sludstrup, Slotsbjergbys Annex, i Omegnen af Slagelse og Antvorskou Kloster, findes en i flere Henseender mærkelig sølvforgylt Kalk. Alt dette maa kaldes mærkeligt, at Kalken, som i Aaret 1499 blev givet til Kirkebrug, endnu bruges ved Uddelelsen af Nadverens Sakramente, og fremdeles vil kunne bruges i mange Aar; thi den er særdeles vel vedligeholdt, og en lille Beskadigelse,

¹⁾ Kirkehistoriske Samlinger, 1ste Bind, S. 661.

som den, uagtet en tidligere Lapning, eller maaskee netop formedelst denne, har faaet et Sted paa Foden, vil med største Lethed kunne afhjælpes. Men hvad der især gjør Kalken i Sludstrup mærkværdig, er vistnok de Helgenbilleder og den Indskrift, som findes paa den og som med følgende Afbildning skulde redde fra Forglemmelsen. Man har ikke villet afbilde selve Kalken, men Billederne og Indskriften saaledes, som disse forefindes paa Kalkens Fod, der, ligesom Tegningen, har 6 Felt, der samle sig under Knappen. Denne antydes paa Tegningen ved Sexkanten i Midten og maa tænkes $\frac{1}{2}$ Tomme over denne. Forestiller man sig Knappen løftet lige i Veiret, saa følge de 6 paa Tegningen udbredte Felt efter, indtil de stöde sammen og danne Foden, hvis Indskrift vi först ville læse, for derpaa at forklare Billederne.

Hvert Felt har een Linie Skrift, med Undtagelse af 1 og 2, som har to Linier. Man læse förste Linie heelt rundt för man gaaer over til anden. Der staaer da:

Nicolaus Jacobi presbiter slaulos. procurat hunc calicem ad honorem dei M. C. D. X. Cnono (1499) pro salute anime sue.

“Niels Jakobsen, Præst i Slagelse, har skjænket denne Kalk til Guds Ære, Aar 1499, for sin Sjæls Frelse.”

Det bemærkes, at sidste Bogstav i förste Linie er et *o*, som af Mangel paa Plads er rykket op i 6te Felt, for at anden Linie kunde begynde med et nyt Ord.

Saavel Indskriften som Billederne ere indridsede, med Undtagelse af det lille Crucifix med to hosstaaende Personer (Marie og Johannes), som findes nederst paa andet Felt; thi dette er ophöiet Arbeide og paanittet.

Knappen over de 6 Felt er stor og særdeles smukt forarbeidet. Den fremviser paa 6 smaae rudeformede Plader

de 6 Bogstaver *i, h, e, s, v, s* som sammenlagte sige *Ihesus*. Saaledes skrives i Middelalderen ofte Frelserens Navn.

Første Felt. Erasmus. (i vor Calender d. 3die Juni).

At den hellige Biskop Erasmus har været kjendt og holdt høit i Ære i Norden, er vist nok; men hvorledes han er kommen til denne Ære hos vore Forfædre i Pavedømmets Dage, er ikke ganske klart. Han skal have været Biskop i Antiochien i det tredie Aarhundrede og en kraftig Undergjører. Keiser Diokletian lod ham gribe, pine og kaste i Fængsel; men Herrens Engel, saa fortæller Legenden, førte ham ud af Fængselet og over til Italien, hvor han ogsaa gjorde Undergjerninger og prædikede Evangeliet, men lønnedes med Fængsel, Pinsler og omsider med den forsmædeligste Død, da hans Bøddler lode Tarmene vinde ud af Livet paa ham ved Hjælp af en Vinde. Om det er denne skrækkelige Dødsmaade, eller Beretningen om, at han i sin Dødsstund bad til Gud for Enkerne og de Faderløse, eller hvad det ellers er, som har heuvendt den almindelige Opmærksomhed paa ham, maae vi lade uafgjort. Saameget er vist, at han ikke blot paakaldtes af Europas sydlige Folkeslag, Italienere, Spaniere og Portugisere under Navnet „St. Elmo“, men at han var vel kjendt i England, hvor han i Kirkerne afbildedes i Bispedragt med Vinden i Haanden. Den anglikanske Calender¹⁾ beretter (S. 231), at dette i Middelalderen var en Yndlingsgjenstand for Afbildning i de engelske Sognekirker, og anfører adskillige Exempler derpaa.

Netop saaledes, i Bispedragt og med Vinden i

¹⁾ Under denne Benævnelse ville vi i det Følgende oftere anføre: *the Calendar of the Anglican Church, illustrated*. Oxford and London 1851.

Haanden er han afbildet paa Kalken i Sludstrup. I Sorö havde han sit Alter ¹⁾ som de Helliges Hjelper; thi paa en Pille mod Nord i Sorö Kirke var afbildet en Mand, staaende i en Gryde, med Indskrift: *Altare S. Erasmi Sanctorum auxilium*. Dette Billede paa Pillen har været at see lige til Kirkens sidste Reparation (1847), da man fandt det uskjönt og strøg det over. Men hvem der endnu har Lyst til at see Erasmus staaende i en Gryde, ham kan jeg henvise til Altertavlen i Bierre, om hvilken siden vil blive Tale naar jeg kommer til St. Catharina. Han staaer der som Nr. 3 af de 15 smaa Helgenfigurer paa Prædellen ²⁾, er iført Bispedragt, har den med Tarmene omvundne Vinde i Haanden; men hvad det betyder at han staaer i en lille Gryde eller Potte, kan jeg ikke bestemt sige. Nogen Oplysning herom har jeg fundet hos Nic. Helvaderus i hans *Historiarum sacrarum encolpodion*, Kjöbenh. 1634. I 4de Bog, som indeholder *Martyrologia sanctorum*, findes under 3die Juni om Erasmus, Biskop og Martyr: „Han blev under Diokletiano kast udi en Pande, som stod paa Ilden, opfyldt med Svovel, Peg og Olie, og süed (o: kogte), og da det ikke kunde skade ham, drog og iförte de ham et gloende Harnisk paa hans bare Legeme“ o. s. v. Det maa da antages at Gryden skal minde om de af Helvaderus anförte Pinsler, som Erasmus maatte gjennemgaae för sin Död; men paafaldende er det dog, at Gryden paa Afbildningen er saa lille, at den kun naaer ham til Skinnebenene.

¹⁾ Pontoppidan: *Marmora Danica* I, S. 158.

²⁾ Prædellen er Trinet mellem Alterbordet og Alterbladet, eller, rettere sagt, det er Mellemstykket mellem Alterbordet og Alterbladet, da det ofte træder tilbage og er i lige Linie med sidstnævnte. — “Prædella, vox Italica, gradus ligneus altaris, suppanduncum, scamnum.” (Ducange).

Man kunde maaskee indvende, at deslige Afbildninger ikke forslaae til at bevise, at Erasmus har været folkelig i Danmark, og at det, at tage ham med ved Helgendyrkelsen, gjerne kan have været en udenlandsk Mode, der hos os kun har slaaet svage Rødder. Mere beviser unægtelig den Udbredelse hans Navn har fundet i Danmark, og vore talløse Rasmusser ville vist saa længe Verden staaer være et stærkt Vidnesbyrd om den Helgen, hvem de skyldte deres Navn. Der gives Helgennavne, som, saa at sige, har afskaffet sig selv i Danmark, skjøndt de for nogle Aarhundreder siden har været brugelige. Navnet Barbara hörer man saaledes sjældent, Navnet Ursula aldrig¹⁾. Men Navne som Sören og Karen og Niels og Rasmus de døde aldrig, dertil er deres Udbredelse for stærk.

Der findes iøvrigt ogsaa udtrykkelige Vidnesbyrd om de Danskes Tillid til Helgenen Rasmus. Chr. Pedersen nævner i Fortalen til sit Skrift: "den rette Vei til Himmeriges Rige", iblandt mange andre skadelige Böger, "*hortulus animæ*" og "*paradisus animæ*", ligeledes Bönnebøger. "De gave og, siger han, samme Bønner saadan Titel, Navn, Kraft og Magt, at hvo dem læste om Dagen eller bar dem paa sig, han skulde ikke slas ihjel i Strid eller i anden Maade og ei heller drukne, brænde eller hænge, eller faae anden Udöd og ei heller fange nogen Sorg, Nöd eller Drövelse, — og i hvo der læste S. Erasmi Bön om Söndagen, han skulde faae Mad og Drikke nok den Uge, og hvo der bad til S. Christoffer og saae hans Billede, han skulde ikke den Dag døde uchristelige

¹⁾ I Qvislemark Kirkebog, som efter Biskop Balles Vidnesbyrd er den ældste i Sjællands Stift, fandt jeg et Fructtimmernavn, som undrede mig, nemlig Aarsle. Ved nærmere Eftertanke fandt jeg, at det maatte være Ursula.

eller faae nogen Modgang. Og saadanne mange andre utallige Magter, Krafter og Dygder lagde de til saadanne Bønner, hvilket her vaar for meget langt at beskrive som det sig burde, thi lader jeg det nu hen fare.”

Man seer da heraf at det i den romersk-catholske Tid var Folketro her til Lands, at hvo der læste St. Erasmi Bøn om Søndagen skulde faae Mad og Drikke nok den Uge. Dette er rimeligviis Aarsagen til, at samme Chr. Pedersen, der i sin Tidebog fra 1514, da han var romersk-catholsk, har yderst faa Bønner til enkelte Helgener, dog ikke glemmer (Chr. Pedersens Danske Skrifter II, S. 412)

en Bøn til Sancte Rasmus.

“O Du allerklareste Guds Martyr, sancte Erasme, som blev piint til Døde paa den hellige Søndag og glædtes derved, annam denne min Bøn, min Sjel og Liv til Salighed, og bed for mig til Gud alsonnmægtigste, at han for sin vældige Majestæt og Magt og for Din Bøns Skyld vil værdes til at give mig min Klæde og Føde her paa Jorden og Livs Frist med Karskhed og Sundhed til Liv og Sjel, at jeg maa blive bequem til at tjene ham og at han vil unde mig i min Dødstime ret Skriftemaal med Anger og Ruelser, at jeg maa fange Aflösning af mine Synder og hans værdige Legeme og den hellige Chrisme og ret christen Menneskes Afgang i en stadig Tro og Haab til Gud min Frelser, at han mig give vil den evige Salighed! O, Du hellige sancte Erasme, jeg befaler mig, min Hu, Hjerte, Sind, Gjerninger, al min Velfærd og alt det jeg eier og mig undergivet er i Din hellige Tro og Beskjærmelse, bedende Dig ydmygeligen, at Du formedelst den store Naade, som Gud Dig givet haver, vil frelse mig i Dag og hver Dag fra alle mine Fjender, synlige og usynlige, og fra alt Ondt! Sammeledes befaler jeg mine For-

ældre, Frænder og Venner og alle Andre, som jeg er pligtig at bede for, at de, som levende ere maac fange Lyksalighed her paa Jorden og de, som døde ere, den evige Ro og Salighed i Himmerige. Amen.”

I de Fortegnelser paa Reliquier som meddeles i *Scriptores rerum danicarum*, Tom. VIII, forekommer flere Gange Reliquier af den hellige Erasmus. Hans Indvolde nævnes udtrykkelig: “*de visceribus Sancti Erasmi*”, S. 263; ligeledes hans Ribbeen “*de costa Sancti Erasmi Martyris*”, S. 288. 291; ligeledes hans Arm “*de brachio Sancti Erasmi*”, S. 290.

Jeg vil til Slutning anføre de Spor af Erasmus. Dyrkelsen i Danmark, som jeg har stödt paa, dels i trykte Skrifter og Dokumenter, dels i forskjellige Mindesmærker fra Middelalderen, og bemærker blot, at Fortegnelsen er langt fra fuldstændig. Det er kun det leilighedsviis Forefundne, som jeg har optegnet og her meddeler:

S. Erasmus havde Altre i Lunde og Roeskilde Domkirker (Saml. til den Danske Historie I, H. 3, S. 117), i Ribe Domkirke “*et quidem loco conspicuo et illustri*” (Terpager S. 243), i S. Albani Kirke i Odense (Danske Magazin II, S. 13), i Vor Frue Kirke i Kallundborg og i Dueholm Klosters Kirke ved Nykjöbing paa Mors (Atlas V, S. 573).

I Jörgen Giöes Testament af 1474 omtales S. Erasmi Alter i Helsingborg (D. M. VI, S. 125). Samme Helgens Alter i Nestved nævnes i et Dokument af 1481 (D. M. VI, S. 162). Ifölge Hellig Trefoldigheds-Gildets Skraa i Odense skulde den daglige Gudstjeneste indrettes saaledes, at der om Onsdagen læstes Messe af St. Erasmo med Collekt af S. Anthonio. (Saml. t. d. danske Historie I, S. 17. 23). I Klakring Kirke findes en Altertavle, hvorpaa: S. Erasmus, S. Dionysius ora pro nobis (Atlas IV, S. 146). Paa S. Ninianus' Alter-

tavle, som har været i Olai K. i Helsingör, men nu findes i Oldnordisk Museum i Kjöbenhavn, ere S. Erasmus og S. Barbara malede paa Alterskabet i heel, stor Figur.

Af et Dokument fra 1463 (D. M. III, S. 206 ff.) sees, at der stiftedes i S. Nicolai Kirke i Kjöbenhavn et Alter, kaldet "*Altare Sancti Salvatoris*, paa Danske sancti Hjelpes Altere, som skulde tilvies Sancto Erasmo og Sancto Brandano." Jeg maa ved denne Leilighed bemærke, at Erasmus hørte til de saakaldte Nödhjælpere, af hvilke man i Tydskland har talt 14 (*Otte*: Kunstarchæologie des Mittelalters, S. 137), nemlig: Georg, Erasmus, Pantaleon, Dionysius, Achatius, Aegidius, Catharina, Blasius, Vitus, Christopher, Cyriacus, Eustachius, Margrethe og Barbara. I Danmark synes man at have talt 15¹⁾ og en nøiere Undersøgelse vil maaskee vise, at de oven omtalte 15 smaa Helgenfigurer paa Altertavlen i Bierre ere Nödhjælperne. I sin mærkelige Bog om S. Peders Skib siger P. Palladius i Begyndelsen af Afsnittet om Gud Fader:

"Den hellige Skrift tillægger Gud Fader besynderlig, at han haver skabt alle Kreatur, styrer, regjerer og forvarer dem, og at man skal derfor paakalde ham udi Sorg og Sygdom, i Pestilentze, Dyrtid og i al anden Modgang. Men denne Velgjerning, dette Embede og denne Ære blev Gud Fader berövet og frataget i Pavedömmet udi alle Prædikestole og blev Helgene tillagt og end undertiden dem, som man haver ingen sand Vidskab paa, om de vare eller ere til iblandt Guds Creatur end sige iblandt Guds Helgen. De bleve paakaldte som de havde skabt

¹⁾ Dog ogsaa 14. — D. Atlas V, S. 551, omtales Præstegaarden i Nykjöbing paa Morsö og siges, at det uden Tvivl er den Gaard, som Provst Henrik har eiet og ved 1502 skjænket til de 14 Nödhjælperes Altar i Helligaands Capel.

os eller skulde og kunde forvare os, som de Femten Nödhjælpere.”

I samme Skrift, strax efter det anførte Sted, omtales den i Forbindelse med Erasmus ovenfor nævnte S. Brandanus som en Helgen, der paakaldtes mod “Voff-Ild”.

Andet Felt. Jakobus Major. (25de Juli).

Apostelen Jakob den Ældre hörer til dem, som ofte afbildes og da sædvanlig som en Vandringsmand med Stav, Pung, Vadsæk, Muslingeskal paa Hatten, eller dog med nogle af disse Kjendetegn. Sjeldnere afbildes han med Sværd i Haand, fordi Herodes lod ham halshugge. At afbilde ham paa en hvid Hest, med Muslingeskaller paa Harnisket er særegent for Spanien, hvis Skytshelgen han er, og har Hensyn til, at han, ifølge Legenden, viste sig i Spidsen af den spanske Christenhær for at føre denne til Seier over Maurerne. Spanierne kalde ham S. Jago.

I England ere omtrent 360 Kirker indviede til ham. Maaskee gjælder Indvielsen af nogle blandt disse Jakob den Yngre, hvilket dog ikke kan bevises om en eneste af dem. Men naar Jakobs Navn forbindes med Philips, saa menes altid den Yngre. Dette er Tilfældet med 4 Kirker i Engeland, der ere indviede til Jakob og Philip. Disse to Helgene findes ogsaa i vor Calender forenede under 1ste Mai. Den anglikanske Calender leverer strax efter S. 329 en Afbildning af de 12 Apostler efter et gammelt Træsnit, og den Figur, som har til Underskrift S. *James ye more*¹⁾, svarer nøie til Figuren her paa andet Felt. Staven, Maaden hvorpaa Glorien er anbragt, Hatten, endog Muslingeskallen paa Hatten stemmer nøiagtig overeens, saa der vel ikke kan være Spørgsmaal om, at Figuren

¹⁾ I Modsætning til Figuren med Underskrift S. *James ye less* o: *Jacobus Minor*, som fremstilles med Valkerens Banketærskel, der efter Hegesippi Fortælling gav ham Bancsaaret. See Eusebii Kirkehistorie, 2den Bog, 23de Capitel.

paa andet Felt skulde forestille nogen Anden end Jakob den Ældre.

Det bør ogsaa bemærkes, at Mauden, som har skjænket Kalken, hedder Nicolaus Jacobi. Mulig har denne Nikolaus holdt sig til sin Faders Skytshelgen med Tilside-sættelse af sin egen; thi S. Nikolaus findes ikke paa Kalken, men Jakobi Felt er fremfor de andre prydet med det paanittede Crucifix. S. Jakobs Navn har hos os i Folkemunde været baade Jakob og Jeppe, eller Jep (stundom ogsaa Ib). Som Jakob tiltales han i det gammeldanske Litani (Kirkehistoriske Samlinger I, S. 436), som Jep i Litaniet i Chr. Pedersens Tidebog (Danske Skrifter II, S. 346). Begge Benævnelser ere, som bekjendt, endnu meget almindelige Navne hos Almuen.

I Fortegnelsen paa de Franciskanernes Kirke i Roskilde tilhørende Reliquier, som er indført i Dänische Bibliothek II, S. 119 ff. forekommer 8 Gange Reliquier af Apostelen Jakob, for det Meste med Tillægsord, hvoraf det kan skjönnes, at det er den ældre Jacob som menes; saaledes: *fragmenta ossium Sancti Jacobi Majoris — de sancto Jacobo Apostolo majore — de sancto Jacobo Apostolo, filio Zebedei*. Kun een Gang har jeg fundet *de sancto Jacobo minori* og een Gang (S. 134) *de ossibus Sanctorum Philippi & Jacobi minoris*. — Denne og flere Fortegnelser paa Reliquier findes ogsaa i *Scriptores rer. dan. Tom VIII, S. 260 f. f.*

I Norden forekomme ofte Kirker og Altere indviede St. Jakob. Exempelviis kunne nævnes Kirkerne i Horsens og Varde samt de nedbrudte Ibs-Kirker i Viborg, Lund og Roskilde. (Et Stykke af Sidsnævnte staaer nu som Pakhuus siden 1808). Ogsaa Ibsker Sogn paa Bornholm. — Af særegen Mærkværdighed er Hovedkirken i Eidfjords Præstegjæld i Bergens Stift, fordi den Ligsteen i selve Kirken ikke blot nævner Ragna Asolfsdatter som den, der

har ladet den bygge, men ogsaa afbilder hende i knælende Stilling rækkende Kirken til Apostelen Jakob, som foruden de paa Kalken i Sludstrup anbragte Emblemer, endnu har en Taske forsynet med Muslingeskal hængende i en Rem over Skulderen og bærer Bøg i venstre Haand. Ligestenen er aftegnet i Saml. t. d. Danske Historie II, H. 3, ved Side 34.

Tredie Felt. Catharina. (25de Novbr.)

Den hellige Catharina af Alexandrien hørte til de bedst kjendte og meest yndede Helgene saavel i den österlandske som i den vesterlandske Kirke. Hun skal have været af fyrstelig Slægt, en Datter af Costis, Konge af Ægypten. Fra den tidligste Alder udmærkede hun sig ved sin Fremgang i Videnskaberne, især i Philosophien; men blev som ung Pige omvendt til Christendommen og døbt af en Eremit. Nu besluttede hun ganske at hengive sig til Gud og bestyrkedes i dette Forsæt ved et Syn, hvori hun saa Marie med Barnet Jesus nærme sig til hende. Den lille Jesus, saa forekom det hende, rakte hende en Ring som sin Brud og nu bestemte hun sig til at afslaae alle Ægteskabstilbud og vente paa den Dag, da hun skulde forenes med sin himmelske Brudgom. Efter hendes Forældres Död kom Tyrannen Maximian til Alexandrien og begyndte en Forfølgelse mod alle de Christne, som ikke vilde ofre til Afguderne. Catharina stod frem til deres Forsvar og bragte ved sin Veltalenhed alle sine Modstandere til Taushed. Da samlede Maximian 50 hedenske Philosopher, som skulde gjendrive hende; men hun overbeviste dem alle om Christendommens Sandhed, saa de toge ved Troen og lede Martyrdöden. Da Catharina afslog alle Tilbud af Tyrannen, som blev forloftet i hendes Skjönhed, bestemte han at hun skulde langsom sönderrives af 4 Hjul, forsynede med skarpe

Redskaber, som dreiedes til forskellige Sider. Men denne Helvedesmaskine brast paa hendes Bøn og under Torden og Lynild fløi Stykkerne omkring og ihjelslog hendes Bødler. Nu blev hun ført udenfor Byen og der paa Tyrannens Befaling først pidsket og derpaa halshugget; men Englene bære hendes Legeme over det røde Hav til Bjerget Sinai, hvor det blev fundet af Munken Simeon og begravet i den derværende Klosterkirke. Hende til Ære stiftedes en Forening af Riddere, som bevogtede hendes Grav og forsvarede Pilegrimene. De bære et hvidt Klædebon og paa samme et halvt Hjul og et blodigt Sværd. Denne ridderlige Forening er under Tyrkernes Herredømme forlængst gaaet til Grunde, men Prioeren i Klosteret skal endnu kunne slaae til Ridder paa Catharinas Grav.

Den anglikanske Almanak bemærker, at Legenden om den hellige Catharina maaskee var den meest folkelige i Middelalderen. Hun var en Beskytterinde for Lærdom¹⁾ og Theologie, for Collegier og Opdragelsesanstalter og, paa Grund af hendes høie Byrd, for fornemme Damer. Det vel bekjendte Catharine-Hjul findes haade som adeligt Vaaben og som simpelt Huusskildt. 51 Kirker i England bære hendes Navn.

Ogsaa i Danmark har Kirker været indviede til hendes Ære. Jeg minder saaledes om Hjörning Kirke, om Catharina-Kirken i Ribe, om den i Testrup i Viborg Amt, som skal være bygget 1434 St. Karen til Ære (Atlas IV, S. 656), og om den i Mesinge i Fyen, hvor hendes Billede kaldtes af Folket "St. Karen med den blaa Kaabe" (Mar-

¹⁾ Petrus Palladius sammenstiller derfor S. Karine med Hedningernes Minerva i Bogen om S. Peders Skib, hvor han drager en i flere Henseender mærkelig Paralel mellem Pavedømmets Helgene og Hedningernes Afguder. I samme Bog kalder han hende en Helgen "for Peblinge og Skolegang".

mora I, S. 245). Gilder bare hendes Navn. Saaledes Karine- eller St. Karens Gilde i Skjellerup i Fyen, hvor hun havde et Altar og hvor Præsterne førte hendes Billede eller hendes Hjul i deres Segl (Samlinger til den Danske Historie I, S. 4). Klokke opnævntes efter hende (Marmora II, S. 72, Atlas VI, S. 228), og Altertavler indrettedes til hendes Ære.¹⁾ .

Af saadanne Altertavler vil jeg omtale to her i Sjælland, som jeg er bleven opmærksom paa ved Prof. Höyens værdifulde Optegnelser fra Aarene 1826—33, der ere mig overladte til Afbenyttelse. Den ene, som jeg ikke har seet, findes i Svinninge Kirke i Holbæks Amt og bruges ikke mere. Prof. Höyen beskriver den saaledes: "I Midten den hellige Catharina med Krone paa Hovedet, Bog og Sværd i Haanden, og Tyrannen ved Fødderne [en Afbildning heraf see i den englikanske Calender S. 144²)]. Paa Fløiene findes Afbildninger af hendes Liv. 1. Hun knæler for en Eremit, der af sin Bolig viser hende et Madonnabillede. 2. Hun knæler for Marie med Barnet. 3. Hun møder en Konge (?) 4. Et Mirakel: en Blind knæler mellem Tvende. — Korte Figurer, Foldekastet nærmer sig den cölnske Skole."

Den anden Altertavle er i Bjerre, Annex til Örslev paa Grevskabet Holsteinborg, og jeg foranledigedes til at besøge Kirken i Sommer (1852), da jeg hørte, at den

¹⁾ Hyppig forekommer hun ogsaa som Bifigur paa Altertavler, der ere indviede til andre Helgene. Exempelviis nævner jeg den i flere Henseender saare mærkelige lille Altertavle, som Christian I forærede Paven og som Pave Innocens 13 atter forærede Frederik IV; thi paa denne er Catharina fremstillet som en Sidesfigur sammen med Marie Magdalene og Sunnive. See herom Antiquarisk Tidsskrift for 1848, S. 205 og 6.

²⁾ Eller, om man vil, i den jydsk Kjøbstad Hjürrings Vaaben. Byens Hovedkirke var St. Catharina eller St. Karen helliget.

indvendig skulde males. Jeg traf ogsaa Maleren i Færd med sit Arbeide, som dog kun angik Stolestaderne og ikke den i flere Henseender mærkelige Altartavle. Mærkeligt er det alt, at en saadan Altartavle har faaet Lov til at staae, og at hverken Reformationen eller Pietismen eller Rationalismen har forgrebet sig paa den hellige Catharina, der endnu den Dag i Dag indtager sit gamle Stæde over Høialteret. Det er en høi Grad af Tolerance, som heri har givet sig tilkjende, dersom man ikke snarere vil søge Roden i en høi Grad af Ligegyldighed. Det er nemlig langt fra, at Altartavlen paa en sømmelig Maade er vedligeholdt. Den har faaet Huusrum medens den stod og forfaldt, og Intet videre, uden en Deel venskabelige Stænk af Kalkekosten, naar man hvidtede. Altartavlen er af den Slags, hvis Flöidöre staae aabne, og fremstiller i Midten den hellige Catharinas Billedstøtte i heel Figur, 43 $\frac{1}{2}$ Tomme høi, med Underskrift: *sancta Catharina ora pro nobis!* Hun holder i høire Haand en Ring, har om samme Haandlede en Pung, i venstre Haand et Sværd og ved Foden Hjulet. Det indsees let, at Ringen har Hensyn til hendes oven omtalte Forlovelse med Christus, som altid har været en af Yndlingsgjenstandene for den hellige Kunst. I det Kongelige Billedgalleri paa Christiansborg findes flere Afbildninger heraf fra fremmede Kunstneres Haand¹⁾, saaledes et Maleri af Correggio, et af Paul Veronese, et af v. Dyck. Pungen om Haandlede skal vel betegne Catharinas Gavn mildhed mod Fattige, Sværdet og Hjulet forklare sig selv. Til begge Sider af Hovedfiguren findes 4 Begivenheder af hendes Liv fremstillet i Relief. 1. Hendes Daab ved Eremiten. 2. Hendes Samtale med de Lærde. 3. Hendes Frelse fra Hjulet. 4. Hendes Hen-

¹⁾ Om disse Malerier see Spenglers Catalog. Leonardo da Vincis hellige Catharina findes i samme Billedgalleri.

rettelse. — Paa de aabne Flöidöre findes for oven Billedstötter af 6 Helgeninder (blandt disse Ursula, Magdalena, Barbara), for neden af 6 Apostle, nemlig til Höire Peder, Jakob, Andreas, til Venstre Johannes, Bartholomæus og Matthæus. Prædellen har Plads til 15 smaa Helgenfigurer, $8\frac{1}{2}$ Tomme høie. Af disse mangle dog nu to, nemlig den første og den syvende i Rækken. Blandt de Andre seer man Blasius, Erasmus, Christopher, Catharina, Barbara o. Fl. Bag ved Prædellen er et lille Gjemme. "Proportionerne, siger Höyen, ere korte, Foldekastet svært, Relieffet udført i Træplader. Det hörer til de Arbeider, der ere ældre end Bryggeman og Berg. Bag paa Flöidörene findes malet Catharina med Sværd, Bog og Hjul. Hun læser. Middelmaadigt, men dog med en vis Anstand og Værdighed." Sidstnævnte Maleri er siden H. saae det, næsten ganske ödelagt.

I Afbildningen paa Sludstrup Kalk har Catharina blot Krone, Sværd og Hjul, men er ved disse Emblemer tilstrækkelig betegnet. I den oven nævnte Fortegnelse paa Reliquier, som tilhörde Franciskanernes Kirke i Roskilde, forekommer Catharina en halv Snees Gange og specielt fremhæves: Stykker af hendes Grav og en Klud dyppet i hendes Olie. Ogsaa i de andre Fortegnelser paa Reliquier forekommer hendes Navn hyppig.

Fjerde Felt. Johannes den Döber. (24de Juni).

Den 24de Juni ansees for Johannes den Döbers Födselsdag og holdes som saadan hellig. S. Augustin bemærker, at Kirken sædvanlig höitideligholder Helgenes Fester paa deres Dödsdag, men at Johannes den Döbers Fest er undtagen fra denne Regel fordi han var helig fra Moders Liv.

Han fremstilles sædvanlig med en lös Kappe og en lang Stav som ender i et Kors, eller ogsaa som paa

denne Afbildning, med et Lam, der enten ligger ved hans Födder eller holdes i hans Haand, med Hensyn til hans Ord: "see det Guds Lam som bærer Alverdens Synder." Lammet holder han enten frif i sin Haand eller, som i denne Afbildning, paa en Bog, hvilket synes underligt, men er ganske almindeligt. Denne Maade at afbilde Johannes den Döber paa beholdtes ved en Mængde af de Altartavler som opstilledes i 16de Aarhundrede i Stedet for de ubrugelige papistiske. Man fremstillede paa dem meget ofte den Korsfæstede i Midten, Moses med Lovens Tavler paa den ene Side, Johannes den Döber paa den anden Side. En saadan Altartavle findes, for at nævne et Exempel, i Sorö - Braaby, og Johannes er der afbildet med Lammet paa Bogen. Det forekom mig först, at Lammet paa vor Afbildning bar Horn, og jeg troede deri at see en Hentydning til Aab. 13, 11, skjönt jeg vel vidste, at Christus som Lam i Almindelighed afbildes uden Horn; men jeg blev gjort opmærksom paa, at det man seer inden i Lammets Glorie er Brudstykker af et Kors. At Lammet fremstilles med Korsglorie er meget almindeligt; dog finder man det ogsaa med simpel Glorie i Johannes's Haand, see Afbildningen S. 83 i den anglikanske Calender. Samme Calender angiver, at næst efter Jfr. Marie, Peder og Andreas, er Johannes den Döber den meest folkelige Helgen i Engeland, og at henved 390 Kirker ere ham helligede.

I den Roskildske Reliqviesamling fandtes flere Sager henhörende til Johannes den Döber, saaledes nogle af hans Klæder, et Stykke af den Steen, hvorpaa Johannes stod da han döbte Christus, noget af Jordans Sand hvor Christus blev döbt, to af Johannes den Döbers Been, *item de gingiva sancti Johannis Baptistæ*. *Gingiva* betyder nok Tandkjöd, men da det S. 133 hedder *item de gingiva Sancti Johannis Baptistæ in magna quantitate*, saa

formoder jeg næsten, at *gingiva* ogsaa maa have en anden Betydning.

Femte Felt. En qvindelig Martyr.

Mere kan ikke siges om Figuren paa dette Felt. At det er en Kvinde, sees af det lange Haar, at det er en Martyr af Palmegrenen i Haanden. Da Kronen paa Hovedet ogsaa kan betegne Martyrium, saa tør man af den ikke engang slutte, at det er en kongelig Person, som er afbildet.

Naar man ellers vilde indlade sig paa Gisninger, saa laae en Gisning meget nær, nemlig, at denne qvindelige Figur skulde være den hellige Birgitte, til hvem Sludstrup Kirke skal have været helliget, ligesom der paa Bymarken findes en Lægedomskilde, Brixes¹⁾ Kilde kaldet, ved hvis Vand mange underfulde Helbredelser skulle være bevirkede. (Atlas VI, S. 262).

Palmegrenen maatte da ikke betyde Martyrium; thi Birgitte led ikke Martyrdøden; men Saligheden i Almindelighed. Kronen kunde derimod gjerne have Hensyn til hendes Herkomst; thi hun var af meget fornem Familie og beslægtet med det Svenske Kongehus. I den, kort Tid efter hendes Død skrevne og i Wadstena Kloster bevarede Legende, hedder det om hende (S. III): "thin slækt framgik aff hælgha konunga slækt"; — og da hendes Søn Birger paa sine Skuldre bar sin i Rom afdøde Moders Levninger ind i Wadstena Kloster, saa fortælles der (S. XXV) at han fornøiet udbrød: "nu vil jeg med Glæde opløfte mit Hoved, jeg som saa tidt stod bedrøvet og med nedbøiet Hoved for min Herre Kong Magnus (Smek) naar han ofte sagde til mig: "hvad mon vor Frænke, Din Moder, har drömt om os i Nat?" — Des-

¹⁾ Navnet tyder dog snarere paa Briccius end paa Birgitte.

uden maa det bemærkes, at Kronen paa en særegen Maade tilhører Birgitte efter det Syn hun havde, kun 7 Aar gammel, men som hun aldrig kunde glemme. — Man eftersee herom A. Fryxell om den hellige Birgitte, i hans "Berättelser ur Svenska Historien", 2den Deel, S. 100 ff.

Dog vil jeg gjerne indrømme, at det er ikke stort mere end et Indfald, at Figuren paa dette Felt skulde være den hellige Birgitte, og jeg er saa meget mindre berettiget til at fremhæve dette Indfald, som det synes, at man har sat en Ære i, at Birgitte skulde fremstilles uden noget udvortes Vartegn, blot omgivet af et himmelsk Lys. Der forekommer derom i Legenden (S. XV) et særdeles mærkeligt Sted: "Om saa end, hedder det, Petrus har Nøglen til Tegn, Paulus Sværdet, Andreas Korset, Stephanus Stenen, Laurentius Risten, paa hvilken han blev stegt, Cathrine Hjulet, Agnes Lammet, — hvad kan dog af alle disse Ting være sødere eller værdigere end det himmelske Lys og den guddommelige Sødmes Strømme, som synes at flyde af den høieste Guds Mund hen til St. Birgitte, hvor hendes Billede saa er malet eller skrevet?" Her har vi Udtrykket for den ældre Mening om Fremstillinger af S. Birgitte. I senere Tid afbildes hun med et Pilgrimskors eller med et korsbetegnet Hjerte.

Jeg kan i Övrigt ikke omtale den hellige Birgitte uden at yttre det levende Önske, at en Nordisk Kirkehistoriker med Blik for det Folkelige vilde levere os en Bog om Birgitte efter at have benyttet de mange Forarbejder, som haves, og samlet det vidt og bredt Adspredte som findes om hende selv, hendes Aabenbaringer og hendes Klostre. Det skulde da vise sig, af hvor stor Betydning Birgitte er, ikke blot for Sverrig, men for hele Norden, og at det ikke var for Intet at Unionsregenterne, især Dronning Margrethe og Erik af Pommeren, holdt deres mægtige Haand over hendes Stiftelser.

Foruden ældre Forarbejder til Birgittes og hendes Klosters Historie har man faaet et overmaade vigtigt i *Wadstena Kloster-Reglor* efter gamla Handskrifter, udgifne af C. F. Lindström, Stockholm 1845. Denne Bog, efter hvilken jeg ovenfor har citeret, henhører til Svenska Fornskrift-Selskapets Skrifter og indeholder, foruden Kloster-Reglerne, ogsaa Legendens om hendes Levnet og Udgiverens værdifulde Anmærkninger hertil. Ved at forfølge Brigittiner-Klostrenes Historie i de nordiske Riger vil man stöde paa Kjendsgjæringer, som har en høi Grad af Interesse for Nordens Kirkehistorie.

Sjette Felt. Bartholomæus. (24de August).

Ifølge Legendens blev denne Apostel, efter at have prædiket Evangeliet paa Indiens yderste Grændser, flaaet levende paa Befaling af Astyages, Konge af Armenien. Han fremstilles derfor med en Slagterkniv, og har hyppig i den ene Haand Matthæi Evangelium, som han skal have bragt til Indien. Saaledes findes han ogsaa her afbildet. I Engeland ere omtrent 150 Kirker opkaldte efter ham. I den Roskildske Reliquiesamling forekommer hans Navn flere Gange, og der nævnes Stykker af hans Been og af hans Kappe.

Efter saaledes at have gennemgaaet Afbildningerne paa Kalken i Sludstrup, vende vi os til Kalken selv og de omtrent samtidige som ere os levnede. Brunius bemærker (Skaanes Konsthistorie, S. 592), at i Skaane findes ingen Kalk fra den ældre og særdeles faa fra den senere Middelalder. Han nævner kun en eneste fra Tiden før Reformationen, nemlig Burlöf Kirkes Kalk, som i flere Henseender har Lighed med den her beskrevne.

Her i Sjælland ere Kalke fra Tiden før Reformationen

ikke saa sjeldne. De har sædvanlig sex Felt eller Sider, men undertiden 8. Saaledes den i Sorö-Braahy, der iøvrigt mangler Indskrift; men det paanittede Crucifix med en knælende Ridder paa den ene Side og hans Frue paa den anden (net Arbeide), viser hen til det 15de Aarhundrede.

Nærmest beslægtet med Sludstrup Kalk er den, som findes i St. Sörens Holmstrup. Den har, ligesom hiin, 6 fiirkantede Plader paa Knappen og Indskriften *ihesus*. Paa förste Felt findes Christus paa Korset i ophöiet Arbeide, paanittet, og fölgende mærkelige Indskrift, som i Atlas kaldes Runebogstaver, men som er gothisk Minuskel-skrift. Den er læst næsten rigtig af Archivtegner Abildgaard og lyder nöiagtig saaledes:

Bid † der for frvve tale af heikeberig. — Heckeberga (siger Brunius i Konsthistorie, S. 398), er et gammelt Herresæde i Skaane, der ligger paa en Holm i en Indsö af samme Navn, som har höie Kyster med herlig Bøgeskov. Fru Thale er Thale Brostrup, gift med Niels Hak. Hendes Dattersön, Hak Ulfstand til Hikkebjerg, har mulig skjænket Kalken til Holmstrup Kirke; thi han var Lensmand paa Callundborg Slot i Aarene 1588—1591.

Derefter maa nævnes Kalkene i Ondlöse og Finderup, af hvilke förstnævnte i Form nærmer sig de alt beskrevne, med hvilke den har de 6 Felt, de 6 Fiirkanter paa Knappen og Indskriften paa denne tilfælles. Paa Finderup Kalk er derimod Alt rundt. Foden har ikke de 6 Felt, men er cylinderformet og udvider sig forneden. De 6 Plader paa Knappen ere ikke fiirkantede, men runde, og mellem hver af Pladerne findes en Dru eklase. Ogsaa Afbildningerne paa Foden ere runde og ligne Medailloner. De ere næsten af samme Indhold, og udfört paa samme Maade som de paa Ondlöse Kalk, hvorfor jeg har sammenstillet disse tvende.

- Ondlöse.**
1. Frelseren med oprakt Höire, Bog i Venstre.
 2. Paulus med Sværd i Höire, Venstre udstrakt.
 3. Jacobus Major med Hat og Stav.
 4. Johannes med Kalk i Venstre, Höire paa Brystet.
 5. Andreas med X i Venstre, oprakt Höire.
 6. Peder med Nøglen i Venstre, oprakt Höire.
- Finderup.**
1. Frelseren med opløftet Höire.
 2. Peder med Nøglen.
 3. Paulus med Sværdet.
 4. Andreas med sit Kors.
 5. Jakob med Hat og Stav.
 6. Johannes med Kalk.

Paa begge Kalke ere Figurérne i ophøiet Arbeide og findes afbildede i siddende Stilling.¹⁾

Det femtende Aarhundredes Kalke sporer man i Form og tildeels i Afbildninger heelt igjennem det 16de. Kalken i Drösselberg fra 1587 har 6 Felt, 6 Fjirkanter paa Knappen med Indskrift *Ihesus*, dog ikke, som de tidligere, med gothiske, men med romerske Bogstaver. Paa Foden læses: "*Her Oluf Persen Niels Skredere oc Anders Matzsen lode giöre denne Kalk og Disk thil Dröselbiere Kierke*", (46 Lod). En lignende Kalk findes i Gjerløv i Löveherred med Indskrift: "*Denne Kalk og Disk lod Her Oluf Persön och Hans Hansön i Gieslöf giöre til Gieslöf Kirke med Herrets Provsten Her Mats i Finderup hans Befalning. Aar 1597.*"

¹⁾ I den anglikanske Calender bemærkes i Stykket om de 12 Apostle, strax efter S. 328, at Frelseren ofte fremstilles i Midten mellem Peder og Paulus. Dette er netop Tilfældet paa Kalken i Ondlöse, hvorimod han paa den i Finderup sidder mellem Peder og Johannes.

Atter en lignende Kalk med 6 Felt, 6 Fiirkanter paa Knappen og Indskriften *Ihesus* paa Fiirkanterne findes i Farringløse, men er oprindelig gjort til Nordrup Kirke, som Indskriften paa Foden viser. "Denne Kalk og Disk lod Her Jacob Mat [sen] og Christen Andir [sen] Kirkeværge bekoste til Norderops Kirke. Anno 1599". Paa de 6 Felt findes følgende 6 Afbildninger:

Iste Gruppe.

1. Jesus bedende i Gethsemane. I Baggrunden Stridsmændene.
2. Til Venstre fra 1: Engelen med Kalken og Korset, trædende paa en Slange.
3. Til Höire fra Samme Judas med Pengepungen.

2den Gruppe.

4. Jesus paa Korset med *INRI* over og Dödningshoved ved dets Fod. En knælende Figur og en Stridsmand ved Korset.
5. Paa venstre Felt fra Korset de to Qvinder.
6. Paa höire Felt fra samme Johannes og en Figur i Baggrunden.

Figurerne ere ridsede, ligesom paa Kalken i Sludstrup, men Arbeidet er slet udført. Over Knappen findes en udsprungen Blomst, som indeslutter den egentlige Kalk.

Dette er ogsaa Tilfældet med Kalken i Örslev i Ringsted Herred, en af de vægtigste jeg har seet (66 Lod). Paa Disken findes indridset Herrens Korsfæstelse; paa Kalken, som er sexsidet og har den ofte beskrevne Knap, hans Opstandelse og et Par andre bibelske Begivenheder; men 3 af de 6 Sider indtages af 3 Vaaben¹⁾).

¹⁾ Ogsaa en ottesidet Kalk fra 16de Aarhundrede findes stundom. I Haarsløv i Vesterflakkebjerg Herred har man en fra 1572 med

Det fortjener endnu at bemærkes, at to af de anførte gamle Kalke høre til dem, hvem Sagnet lader være røvede fra de Underjordiske og derpaa anvendte til Kirkebrug. Dette anfører Thiele (Folkesagn II, S. 236) om den i Holmstrup uden at jeg veed hvorfra han har det. Om den i Ondlöse kan man eftersee Estrups "Tygestrup som det var og er" S. 86. Det er altsaa Sagnets Gylding. — Den i Vigersted har jeg seet; men den er nu forsynet med Cort Adelsers og endnu et adeligt Vaaben, og det hedder udtrykkeligt i en Indskrift paa den, at Anno 1689 er denne Viersted Kirkes Kalk og Disk omgjort og forbedret med 20 Lod og veier nu tilsammen 45 Lod. — Den i Aagerup paa Holbeks Amt, hvortil Fortællingen hos Thiele (II, S. 232) knytter sig, har jeg ikke seet, men har hørt, at den hverken skal have Afbildninger eller Indskrifter, men kun paa Knappen Frelserens Navn.

Blandt de Kalke, om hvilke jeg i Böger har læst, synes mig ingen at komme den i Sludstrup nærmere end den, som hører til Skanderborgs Annex, Stillinge. Om den hedder det i Atlas IV, S. 195, at den har Mariæ og flere Billeder, Aarstallet 1519 og følgende Indskrift i Munkebogstaver: *hunc calicem fieri procuravit religiosa & nobilis virgo Marina Christierni priorissa monasterii Ring in usum altaris beatae virginis præfati monasterii.* — Ogsaa Kalken i Annise fortjener en Sammenligning. Den er afbildet og beskrevet af Abrahamson i Skand. Litt. Selskabs Skr. for 1806, 2det B., S. 444. Denne Kalk har vel ingen indgravede Billeder — kun et Kors, en Krone og et Vaaben ere paanittede — derimod har den i mange andre Henseender Lighed med Kalken i Sludstrup og er vist omtrent samtidig med denne. Ind-

8 Felt paa Foden og 8 Firkanter paa Knappen. Hver Firkant har et af Bogstaverne, først *IHSV*, saa *INRI*.

skriften paa Foden læser A. saaledes: *D. Tidericus Friis cum uxore sua Mette dedit hunc calicem ecclesie Ramlöfs*. Fra Ramlöse er den kommen til Annexet Annise og derfra til oldnordisk Museum, hvor den har Nummer 10,348.

Til Slutning vil jeg give en Oversigt over den særdeles værdifulde Samling af Kalke, som findes i oldnordisk Museum, dog kun forsaavidt de i Tid og Form nærme sig Kalken i Sludstrup. Flere mærkelige Kalke i Samlingen ville her ikke blive omtalte, saaledes den fra Roskilde, som fandtes i Ruinerne af Haraldsborg; thi den er fra en langt ældre Tid. Heller ikke vil jeg opholde mig ved saadanne Kunststykker, som den af Cokosnöd forarbejdede Kalk fra Island, eller den overordentlig skjønne af brændt Leer¹⁾; thi de ere i Materiale og Form altfor forskellige fra den, som nærmest foreligger os. Men følgende 10 Kalke kunne kaldes Sidestykker til den fra Sludstrup og ere omtrent samtidige 3: fra det 15de Aarhundrede, lidt før eller lidt senere.

1. Nr. 6,527 en sølvforgylt Kalk, Foden sexsidet med paanittet Crucifix og Vaaben med tre Löver, stor Knap med 6 Ruder og Indskriften *ihesus*. Nedenfor Knappen staaer med Minuskelskrift "*deus mei*" og ovenfor samme har maaskee staaet "*miserere*", men det gamle Stykke er der borte og paa en uheldig Maade erstattet ved et andet, som ingen Indskrift har. Kalken har tilhørt Krönge Kirke paa Laaland og bærer paa Foden følgende Indskrift med gothisk Minuskel: *elemosina. domine. margarete. regine. dacie. swecie. et. norwegie. orate. pro. ea*. Det er den samme Kalk, som omtales i Atlas VI, S. 475, hvor det ogsaa bemærkes, at Kirken har været et Valfartsted, helliget Vor Frue, og at der i

¹⁾ Beskrevet i Antiquarisk Tidsskrift for 1818, Side 208.

Sognet er en Kilde, kaldet Krykke-Kilde. En Kalk med samme Vaaben og aldeles samme Indskrift, henhørende til Lynderup Kirke i Viborg Stift, omtales i Atlas IV, S. 652.

2. Nr. 10,350 en liden uforgylt Kalk af Sölv. Paa Foden samme Vaaben med 3 Löver. Om Foden med store latinske Bogstaver: *domina. regina. mergreta. dacie. norvegie. svecie. orate. pro. ea.* Denne Kalk har man erholdt fra Kunstmuseet. Saaledes har vi her tvende Kalke, som utvivlsomt ere fra Dronning Margrethes Tid. Den næstfølgende hidrører maaskee fra hendes Søn, Oluf.

3. Nr. 12,260 en særdeles skjön sølvforgylt Kalk med sexsidet Fod. Den store Knap har 6 Ruder med *ihesus*. Smukke gothiske Forziringer i Rundbuestil findes over, under og paa Knappen. Man maa ikke lade sig forvilde af Bægeret, som öiensynlig er fra den lutherske Tid, ei heller af det paanittede Crucifix, som bærer Aarstallet 1694. Paa Foden staaer der med Minuskel: *o. ste. pater. dñce* (vistnok Dominice) *ora.* (der har staaet *orate*, men den sidste Stavelse er udslettet) *p. me.* (med Krone over). Det er det kronede *O*, som viser hen til Kong Oluf ¹⁾, ligesom et kronet *w* betegner Waldemar IV, et kronet *e* Erik af Pommeren; see Antiquarisk Tidsskrift for 1848, S. 211.

4. Guldalken fra Arvaslef i Skaane. Foden er sexsidet; rundt om den store Knap, paa det Sted, hvor Ruderne sædvanlig sidde, ere 6 Gjemmer, hvori 3 Perler og 3 Glasflusser; paa Sexkanten over og under denne staae 10 Minuskelbogstaver, nemlig over: *st. (?) e. i. s. v. s.* og under: *v. n. d. e.* Betydningen af disse Bogstaver er mig ikke ganske klar. Paa Foden findes et ind-

¹⁾ "Af Mönter har jeg faaet en Olavum med et kronet O paa den ene og Hellebarden paa den anden Side". Langebekiana S. 258.

gravet Vaaben med 3 Tværbjælker. Rundt om Foden følgende Indskrift med Minuskel i to Linier: *hunc. calicem. aurum. (sic) fieri. fecit. d̄na. christna.* (ɔ: domina Christina) *de. arvasleff. ad. hōrem* (ɔ: honorem) *dei. pro. refrigerio. aīarum.* (ɔ: animarum) *carorum. suorum. orate. dm. pro. eis.* Her siges altsaa med tydelige Ord hvad der paa Kalken Nr. 10 er antydet ved en Afbildning, nemlig, at Kalken er givet som en Sjølegave for kjære Afdøde til deres Vederqvægelse i Skjærsilden¹⁾.

5. Nr. 3,366 en sølvforgylt Kalk med sexsidet Fod. Den store Knap har sex Ruder med indgravede Rosetter. Paa Fodens 6 Sider findes 3 Indskrifter paa slyngede Baand og 3 Billeder, saaledes at bestandig efter en Indskrift følger et indridset Billede, som oplyser Indskriften. 1. *Santa. Anna. ora.* 2. S. Anna, holdende paa høire Arm Christus, paa venstre Maria. 3. *Maria. Ihesus. Joha.* 4. Christus paa Korset med Maria og Johannes. 5. *Santa. Pete. myn.* 6. St. Peder med Nøglen. — Santa for Sante er vist blot en Skjødesløshed, og at der i Nr. 5 er Talen om Peder viser Afbildningen paa Nr. 6. *myn* er vistnok "min" og giver tilkjende, at St. Peder har været Giverens Skytshelgen. Et dansk Ord, eller flere, i en latinsk Indskrift hører ikke til Sjeldenhederne. Denne mærkelige Kalk har tilhørt Vestervig Kloster og er foræret af Justitsraadinde Lindahl.

6. Nr. 10,347 en sølvforgylt Kalk med sexsidet Fod, erholdt fra Kunstmuseet. Paa den store Knap findes 6 Ruder med afvejlende *ihs* og et Vaaben med to korslagte Sværd. Samme Vaaben findes under det Foden

¹⁾ Sammenlign hermed Stedet i Birgittes Legende S. XI: "*Bidh thy mina arfwa, ath the gifwin nakra kalka for mina siæl, i hulkom christi blodh maghe offras ok vigias.*"

paanittede Crucifix. Paa Foden læses. *o. ihesu. fili. Dei. mis̄er* (o: miserere) *mei. laur̄cn. lev̄s. et. igen. uxoris. mee.* og under Foden: *calicem. hunc. ad. s̄i. nic̄o. (?) altare. eccl̄ie* (o: ecclesie) *morsem. disposuit. lavrens. levens. anno. lix.* Aarstallet 59 maa, efter flere Omstændigheder at dømme, være 1459.

Denne Kalk angives at have tilhørt den nu nedlagte Menighed i Nordstrandischmoor og at være indsendt af Pastor Biernatzky i Frederiksstad. Dette kan gjerne være rigtigt, men Indskriften viser, at Kalken oprindelig har været givet til Kirken i Morsum, vistnok ikke den paa Sylt, men den paa Nordstrand, som hørte til et af de 21 Sogne, der fandtes paa Öen för Vandfloden 1634. Det har da ikke heller noget urimeligt ved sig, at en Kalk, som først har været bestemt til et Altar i Morsum Kirke (dersom jeg læser de forkortede Ord rigtigt, til den hellige Nikolai), efter Vandfloden er kommet til en anden Kirke. Om Kirkerne i Morsum og Nordstrandischmoor see Atlas VII, S. 805 og 809.

Denne Lavrens Leven, Levens eller Levensen, thi Navnet findes skrevet paa disse og endnu flere Maader, er en historisk mærkværdig Person, som var af stor Vigtighed under de Stridigheder, der fandt Sted mellem Christian I og hans Broder Grev Gerhard. Da Greven i 1473 brød ind i det sydlige Slesvig, og lod sig hylde, var Lavrens Leven, den i 1461 adlede Staller paa Nordstrand, En af de Faa som blev Kongen tro. Han blev rigelig belønnet da Kongen snart igjen fik sin Magt tilbage. (Dansk Atlas VII, S. 51).

Denne Mand har udmærket sig ved Gavnildhed mod Kirkerne. Hans Navn findes tilligemed Fleres paa Lindholm Kirkeklokke fra 1475 (D. A. VII, S. 338). Der staaer: "*Do ick gegaten wart, do was Laurens Levenssen vaghet auer den Strant*". Paa denne Klokke findes,

ligesom paa Kalken, Vaabenet med de to korslagte Sværd. — I Aaret 1459, altsaa samme Aar som Kalken bærer, gav Laurentius Levensen, Staller i Nordstrand, 200 Mark til at forbedre Hellig-Kors Altars Vicarie, som i St. Laurentii Sognekirke i Byen Slesvig skulde oprettes, med Messerede, Kalk, Bog og andre Altarprydelser. (D. A. VII, S. 637). — Kirken paa Pelworm gav han en smuk Kalk, den i Morsum foruden Kalken en Döbefond af Malm 1475, Kirken i Bophever, et af de gamle Sogne paa Nordstrand, gav han samme Aar en lignende Döbefond, som skal staae i den gamle Kirke paa Pelworm. (Noodts Beyträge Tom, I, S. 615).

Döbefonden i Slesvigs Domkirke er af Malm, stöbt 1480 og foræret af Laurentz Leven i Morsumherred, hvis Vaaben ofte findes derpaa, samt paa den överste Rand följende Indskrift: "*An Gode unde siner werdegheñ moeder Marien unde Sunte Peters unde Sunte Laurentis ere heft mi Laurentis Leven unde sine husfruw Eyde laten geten*". Paa den nederste Rand staaer: "*Anno Domini 1480. an my schal men kinder kersten* (3: christne). Af D. A. VII, S. 606, hvor disse Efterretninger findes, seer man tillige, at hans Frue, som i Indskriften kaldes *Eyde*, heed *Ide Knutsen*. Om denne atter er den samme som *Igen uxor ejus* paa Kalken, tör jeg ikke afgjöre, men finder det sandsynligt nok, at *Igen* er et Diminutiv af *Ide* (quasi Idchen). Efterretninger om denne Familie findes i Noodts Beyträge, T. I p. 615, tilligemed en Stamtafle over Slægten.

7. Nr. 10,349 en sölvforgylt Kalk med sexsidet Fod. Paa Knappen 6 Ruder med Indskriften *ihsvs*. Paa Foden med Minuskel: *anno. dñi mccccxxxvi* (1486) *da. gaf. ies. qvie. och. frw. mergret. thēne. kalk. til. karop*. Vi har altsaa her en Kalk, som har tilhört det i Middelalderen beröimte Valfartsted Karup i Lysgaards

Herred i Jylland. Af de i Atlas IV, S. 482 ff. samlede Efterretninger seer man, at denne Kalk alt for 200 Aar siden er indsendt til Kunstkammeret; thi 1652 gav Fred. III en anden til Kirken i dens Sted. Jes Qvie og Fru Margrethe ere ikke enestaaende med deres Gavnildhed mod Vor Frue Kirke i Karup. Stedets Ry for Hellighed skaffede det rige Gaver af forskjellig Slags, og en stor, anseelig Kirke opførtes paa Heden; men, da Valfarterne ophørte, forfaldt Kirken og dens Prydelser adspredtes. Den nuværende Kirke er kun en ringe Levning af den gamle.

8. Nr. 761 en sølvforgylt lille Kalk med sexsidet Fod og paanittet Crucifix. De 6 Ruder paa Knappen har Indskriften *ghesvs*, hvilket minder om den italienske Udtale af Frelserens Navn. Kalken er ellers kommen fra Eyda Kirke paa Island. Den tilhørende Paten har paa Midten en emaillet Plade, paa hvilken man seer Christus paa Regnbuen med to Sværd og Omskrift med Majuskel: *† spiritus. santtus. superveniet. in. t (?)*. See Antiquariske Annaler IV, S. 237.

9. En sølvforgylt Kalk med stor Knap, 6 Ruder og Indskriften *ihesvs*. Foden er ottesidet eller, om man vil, firesidet, da de 8 Felt forneden samle sig i 4. Af disse har den ene et paanittet Crucifix med Maria og Johannes. Lige overfor er indridset en knælende og bedende Munk, i Luften over ham en Kalk, til hvilken han ligesom henvender sig. De to andre Felt har Indskrifter, den ene: *Hr. Jep. Persen.* og den anden *M.CD.XC.IX* 3: 1499, altsaa netop samme Aar, fra hvilket Kalken i Sludstrup forskriver sig.

10. En sølvforgylt Kalk med rund Fod. Den store Knap har 6 Ruder, hvorpaa med gothisk Majuskel Indskriften *MARIA †*. Korset indtager den sjette Rude. Paa Foden 3 Personer i Skjærsilden, under hvilke, med

gothisk Minuskel: *orate. p. nobis.* Under Foden ikke mindre end 4 Indskrifter: 1) en atter udslettet med Minuskel; der synes at have staaet: *ghertrud. uxor. d... gotschalci. dedit. calicem. per.* 2) med Minuskel: *hunc calicem dedit. elizabet. b..... orate. p. ea.* 3) *Oste. Kerk. Kald. Sognprest. Her. Mas. Nawsen. P.A. A. 84.* Aaret 84 er uidentivl 1584. 4) *Asmindrup. Kircke. Patrono Th. Fincke. 1674.* Asminderup er ikke Kirken i Meerlöse, men den i Ods Herred; thi der har Kalken været, see Atlas VI, S. 210. — I Nordisk Tidsskr. f. Oldk. II, S. 254 findes den utydelige Indskrift Nr. 1 læst noget anderledes end her, og maaskee rigtigere.

II. St. Sörens Holmstrup.

Det har overrasket mig, ved Samtale med Almuesfolk at høre Holmstrup i Skippinge Herred (Annex til Jyderup i Tudse Herred), kaldes St. Sörens Holmstrup med en saadan Ligegyldighed, som om det havde været et blot udvortes Kjendingsnavn, ligesom Kirke-Fjeneslöv eller Höie-Taastrup. Spørger man dem, hvorfor de kalde Holmstrup St. Sörens, saa gjøre de maaskee opmærksom paa, at der ligger et andet Holmstrup henne ved Slagelse; men om St. Sören vide de aldeles ingen Besked, og det er vel ikke blot Almuesmænd, som maae bekjende deres Uvidenhed; manges Præst vilde komme i Forlegenhed, naar han skulde gjøre en Bonde Regnskab for, hvem St. Sören var.

Jeg slog op i mine Böger og hentede følgende Oplysninger om Holmstrup af Atlas VI, 224, Foundationerne VIII, 312 og Dän. Bibliothek II, 49. I Taarnet skulde være en Klokke med 3 Vaaben fra 1400. Denne er borte. Den nuværende er af Baron F. Adeler bekostet omstøbt hos Gamst i Kjöbenhavn 1793.

Kirken skal være bygget 1492 (repareret 1712) og man anseer den for den sidste, der er bygget för Reformationen. — Jeg har Grund til at antage, at det kun er det smukke og rummelige Chor, med 5 Chorstole paa hver Side af Altaret, som i Slutningen af 15de Aarhundrede er tilbygget den tidligere Kirke. Jeg har især sluttet dette af en mærkelig Indskrift med gothisk Minuskelsskrift, som i sin Tid er bemærket og tegnet af Abildgaard (Antiquariske Annaler I, S. 155), men som jeg har faaet meddeelt efter en uafhængig Optegnelse af Prof.

Höyen. Den findes paa Baandet¹⁾ under det store Crucifix foran Choret og lyder saaledes:

glorioso confessori Sto. Severino hoc in loco duobus miraculis ad opem mortalium divinitus corruscanti fabricatus est chorus.

Man seer altsaa, at det er Choret, som kort før Reformationens Tid er opført til Ære for den berømmelige Bekjender St. Sören, der fik et glimrende Vidnesbyrd af Vorherre ved to Mirakler, som skete paa dette Sted til ulykkelige Menneskers Hjælp. Af hvad Art disse Undergjæringer har været, det siges ikke; men man tænker vel nærmest paa Syge, der har faaet deres Helbred tilbage, og dette giver Anledning til at tale om Lægedomskilden paa Stedet.²⁾

Om Kilden sige Bögerne, at der i Marken er en god Kilde, kaldet St. Sörens, hvor der forðum holdtes et

¹⁾ Paa dette Sted kan man oftere finde gamle Indskrifter, der stundom ere overmalede eller overhvidtede. Saaledes i Vigersted Kirke i Ringsted Herred, hvor dog de gamle Bogstaver kunne skimtes gjennem Hvidtningen. Stedets Præst, Pastor Dorph, angav, at der har staaet med gothisk Minuskelskrift:

“Respice qui transis, quia tu mihi causa doloris;”

“Emoriar pro te, peccatum desine pro me.”

(Sku min Ve, för frem Du skrider,

Piint jeg blev for Brüden Din;

For Din Skyld jeg Düden lider,

Synden slip for min!)

²⁾ Dersom man ikke vil henføre Miraklerne til Kilden, saa ligger Intet nærmere end at tænke paa de netop i den Tid saa almindelige Sakrament-Mirakler, som behøve en særlig Undersøgelse. Her kun saa meget, at Hvitfeld paa det mærkelige, men noget dunkle Sted, hvor han omtaler dem (II, S. 1007), udtrykkelig nævner St. Seffrin til Rye, som et af de Steder, hvor Mirakler havde fundet Sted; men om St. Sören i Sjælland tales ikke.

Marked, kaldet St. Sörens Marked, som nu holdes i Kallundborg i October Maaned.¹⁾ Man mærke sig at Sörens Dag er den 23de October. — Da jeg paa Stedet spurgte efter Kilden, fortalte en Mand mig, at den var paa en Bondes Mark, og at der var meget godt Vand i den; men, tilføiede han, der kommer Ingen. Ved denne Bemærkning forstod han, at Ingen kom til denne Kilde for at søge Helbredelse; thi da jeg bad ham angive mig en Kilde, til hvilken Folk kom, nævnte han Helenes Kilde i det nordlige Sjælland.

Endelig maae vi tage Hensyn til Altaret med en Altartavle af smukt Billedhuggerarbeide. I Altaret er en firkantet Flise, sige Bögerne, hvorunder har været St. Sörens Been, som for 40 Aar siden (altsaa omtrent 1720) af nogle catholske Pilegrime skal være bortstjaalne. — Jeg kan da ikke beskrive St. Sörens Reliquier, som ere forsvundne, men vel Altartavlen, som er et Pragtstykke i sin Slags. Den er opmalet i 1846, men de oprindelige Farver, med megen Forgyldning, synes at være beholdte. Hovedbilledet i Midten er Christi Korsfæstelse, men til hver Side findes tre mindre Afbildninger, som alle 6 forestille Scener af Christi Lidelseshistorie. Imellem de mindre Afbildninger og den større i Midten er Plads

¹⁾ Egentlig holdtes der fire Markeder, af hvilke imidlertid det ved St. Hansdag og det i October har været de meest besøgte. Den 20de Octbr. 1561 befalede Frederik II, at de 4 Markeder, som aarlig holdtes i Holmstrup, ved hvilke meget Skarns Folk forsamledes og bedrev "stor Synd med overflødig Drik, Mandslet og anden Uskikkelighed", herefter skulde holdes i Kallundborg. See D. Magazin, 3die Række III, 221. De Bestemmelser om Holmstrup, som der ere samlede, give noksom tilkjende, at Stedet har draget Folk til sig. Kirken betænkes i Lauge Urnes Testament af 1529 med 10 Mark.

til 6 Helgenfigurer,¹⁾ en ved hvert af de mindre Stykker, nemlig:

1. Qvindelig Figur med Slør paa Hovedet, opladt Bog i Venstre. — Maaskee Catharina, skjönt de meest eiendommelige af dennes Vartegn mangle.
2. Kronet Kongefigur, Scepter i Venstre, en Vase med Laag i Höire, træder paa et Udyr med kronet Menneskehoved. Vistnok Kong Olaf den Hellige.
3. Bispefigur med oprakte tre Fingre af Höire, Spyd i Venstre.
4. Barbara med sit Taarn. Om hende mere nedenfor under Blandinger.
5. Kronet Qvindefigur, har holdt noget i Venstre, holder i Höire en Djævlegestalt med 2 Hoveder og udrakte Tunger. Maaskee St. Margarethe.
6. Bispefigur, en lukket Spændebog paa Venstre, et Spyd i Höire. Den ene af Bispefigurerne er mulig Nicolaus, den anden Sören; men det er kun Formodninger.

Man seer af alt det Foregaaende, at man i Holmstrup fordm har havt St. Sörens Forherligelse for Öie,²⁾ og vi komme nu tilbage til det Spörgsmaal, hvem denne

¹⁾ Disse Figurer ere dog undslupne Stiftslensmanden Hans Barnekow, som den 10de October 1552 fik Ordre til med det Allerförste at reise til Holmstrup og udtage alt det Afguderi, som fandtes i Kirken, baade Billeder og Andet, efterdi der brugtes meget Afguderi i Holmstrup Kirke, saa at der offredes Gjøes, Lam og Höns, og tilbades Billeder. See oven anförte Sted i Danske Magazins tredie Række.

²⁾ Herom vidner ogsaa det malede Kirke-Vindue, som fra Holmstrup er kommen til oldnordisk Museum. Det forestiller en Mand i Bispedragt, vistnok St. Sören. See Antiquariske Annaler VI, S. 432.

Sören har været; thi man kjender flere Helgener af dette Navn.

Jeg holder mig først til det Folkesagn, som beretter, at St. Sören har været en Bondes Søn i Rye ved Himmelhjergets Fod i Jylland, og siden er bleven Biskop i Cöln. Atlas (IV, 229) kalder rigtignok dette en Fabel, og jeg veed intet historisk Vidnesbyrd at anføre derfor, men enten saa Sören har været en Bondesøn fra Rye eller ikke, selve Sagnet viser tydeligt, at den Sören, som dyrkedes i Rye, og til hvis Ære Kirken opbyggedes, var den Cölnske Biskop af dette Navn. At Sören i Rye og Sören i Holmstrup er den samme Helgen, antager jeg bestemt. Jeg vil nu først anføre Noget om Helligdommen i Rye (meest efter Atlas), dernæst hvad Legenderne fortælle om den Cölnske Biskop Sören.

Rye By i Tyrstingherred berettes, fordum at have været en Kjöbstad. I det mindste har den været en Flække og uden Tvivl havt sin Opkomst og Anseelse at tilskrive det derhos liggende store Bernhardiner-Kloster, Ömkloster eller Cara Insula, som stod i Flor henved 350 Aar, ligesom visse andre Byer, saasom Mariager, Maribo, Sorö, ere opkomne formedelst et derhos anlagt Kloster.¹⁾ Byen har vel og for sin Fremtarv noget at takke den udraabte St. Sörens Helligdom, som var der ved Kirken og den hellige Kilde derhos, hvilke begge bare Navn af St. Sören og vare indviede denne Helgen til Ære. Dette drog meget Folk derhen, deels for at gjøre Andagtsoffere i Kirken, deels for at blive helbredede ved Kilden, hvorved Kirken fik Indkomst og Indbyggerne Næring. Kirken har fordum været en stor Korskirke, hvoraf alene nu er tilbage den ene Ende (tre Hvælvinger). Hvorvidt Byg-

¹⁾ Flere Exempler herpaa anføres i Biskop Daugaards "De danske Klostre i Middelalderen", S. 101.

ningen för har strakt sig, er endnu kjendeligt. Anno 1440 har den Laxmanske Familie i St. Sörens Kirke i Rye stiftet et Capel med Altar og Vicarie. Aar 1456 testamenterede N. Gyldenstjerne til sanctæ Seuerin i Ridhe to skilling grot. Anno 1495 har Holger Rosenkrands i sit Testament givet en Oxe til Sante Sewren i Ryæ. See Dansk Magazin VI, S. 268 og sammes 3die Række, III, 299.

Et i Ny Dansk Magazin II meddeelt Dokument viser, at Skipperlauget i Ribe havde St. Sören til Patron. Det er Laugs-Skraaen for Skibmands- eller Skipper-Lauget, som begynder saaledes: "Til Hæder, Lov og Ære almægtigste Gud og Hr. Söffrin er denne Laug optagen og stiftet, som kaldes Skibmands-Laug, med alle Laugsbröders Samtykke, Aar efter Guds Födsel 1478 den förste Fredag i Faste, i Oluf Jensens Huus". En i Skraaen (S. 260) forekommende Böde er "en Mark Vox til S. Sörens Lys og en Tönde Öl til Lauget".

Kirken i Testrup i Viborg Amt skal ved 1434 være opbygget af Biskop Herman i Viborg og indviet ikke blot St. Catharina, men ogsaa St. Sören i Rye til Ære. (Atlas IV, S. 695).

Petrus Palladius i hans mærkelige Bog om St. Peders Skib omtaler to Gange St. Sörens Dyrkelse, dog uden nöiere at beskrive den. Paa det ene Sted, i Afsnittet om hellige Mænds Been, tales simpelthen om det Afguderi til S. Anne, til S. Söffren i Jydland, i Sjælland o. s. v. Man seer altsaa, at saavel det jyske som det sjællandske Valfartsted til St. Sören har været Palladius bekjendt; thi som en Helgen, til hvem der gjøres Valfarter, og som udretter Mirakler, betragtes S. Sören. Dette sees tydelig af det andet Sted, nemlig Afsnittet om Pilegrims-Gang, saalydende:

“Ved denne Pilegrims gang er mange Kjøbstæder opbygte udi Tydskland, som Aken, Ouren [skal vist være Duren], Cöllen, Vilsnack, Stierberg, S. Anna Dal o. s. v., saavel som i Danmark og andensteds. Thi man prædikede, at det var saa Gud behageligt og at man forhvervede derved det evige Liv, Lyksalighed her paa Jorden, og Vederqvægelse af Skjærsilds Pine. Og Djævelen sov ikke hertil med sine falske Jærtegn, som Christus og St. Povel propheterede om, og som alle Papisternes Böger ere fulde af, som om den S. Jakobs Broder, der hængte i Gallien, og her i Danmark om Sören Pilkelaaas o. s. v. Hermed finge de Vox, Hör, Hamp, Staal, Guld, Sölv, Penninge og allehaande igjen. Derover bleve mange unge Mennesker fordærvede og Jomfruer krænkede.” — Om det forunderlige Navn Sören Pilkelaas kan jeg ingen nærmere Oplysning give.

1534 den 4de Juli var Raadet og Adelen i Jylland forsamlede i Rye for at raadslaae om Rigets Tarv og enedes om at vælge Christian III til Konge. I den svenske Krig under Frederik III er Kirken bleven meget ruineret, har ogsaa lidt af ulykkelig Ildsvaade, hvormed Byen hjemsögtes i Aarene 1613, 1628 og 1660. Desuagtet maa den endnu i 1677 have havt Lighed med en Kjøbstad; men efterhaanden sank den ned til at blive en Landsby. 1685 den 29de December befalede Christian V at Helligkors- og St. Sörens-Markedet, som pleiede at holdes i Rye den 14 Septbr. og den 23de Octbr. skulde forflyttes til Skanderborg. Markedets Forflyttelse staaer sikkert i Jylland ligesom i Sjælland (see ovenfor) i Forbindelse med den Ugunst, som Regjering og Geistlighed efter Reformationen, vistnok ikke uden Grund, viste mod de gamle Valfartsteder, som Folket ikke saa let kunde glemme. Arent Berntsen siger midt i det 17de Aarhundrede, da han i sin “Danmarks og Norges frugtbare Her-

lighed", I, S. 148 kommer til at nævne Lardsbyen Karup¹⁾: "udi fornævnte Karup er en Kirke, som gemeenligen kaldes Vor Frue i Karup, hvortil haver forðum vorrit stor Søgning formedelst den formeente Helligdom der skulde være, ligerviis som og til S. Söfren i Rye."

Helwaderus har i sin *Martyrologia Sanctorum* Noget om St. Sören, baade under 26de August og under 23de October og kalder ham begge Steder Biskop i Cöln. Under 23de October hedder det: "Denne Severinus var en Biskop i Cöln og en bestandig Bekjendere [man erindre "*glorioso confessori*" paa Indskriften i Holmstrup Kirke] fra det Aar 346 indtil man skrev 400. Han var meget navnkundig udi Keiser Theodosii Tider, *in sanctorum numerum relatus est. Sur. tomo 5.* Hannem til Ære er opbyggt en herlig Tempel til Rye i Jutland." Derimod læser man under 26de August (jeg veed ikke, hvorfor just under denne Dag) en anden Tidsangivelse om samme Helgen. Det hedder nemlig: "Severinus var en christelig Biskop udi Cöln der man skrev efter Guds Byrd 450. Han blev meget efter hans dødelige Afgang æret. Og besynderligen havde han her udi Danmark et stort Helligdom til Rye udi Jutland, hvor endnu falder et stort Marked paa denne Dag. Men Kirken staaer udi onde Maader."

Om St. Sörens Födested berette, saavidt jeg veed, Legenderne Intet, men fortælle²⁾ "at han var en udmærket Mand da der holdtes en Synode af catholske og orthodoxe Lærere fra næsten hele Frankrig og fra andre Provindser i Anledning af det Arianske Kjættereri; og da man fandt det fornödent at afsætte Biskop Euphrata i Cöln

¹⁾ Kalken fra Karup, see ovenfor.

²⁾ Surius de probat. Sctorum vitis (Col. Agr. 1618), Tom. V, Oct. 23.

fordi han var ingen Hyrde, men en Leiesvend, og havde ladet sig smitte af dette Kjætteri, saa blev Guds hellige Tjener Sören af Alle anseet for meest skikket til at træde i hans Plads og gjøre det Onde godt igjen.”

Det Næste, Legenderne berette om ham er i mere end een Henseende af Interesse, især fordi det giver os en sikker Tidsbestemmelse, nemlig, at St. Sören levede paa den Tid da Biskop Martin af Tours døde (400). En Søndag, fortælles der, da Morgengudstjenesten var forbi og han efter sin Sædvane gik omkring paa de hellige Steder for at bede, hørte han yndige Toner fra de himmelske Hærskarer. Han kaldte da paa sin Archidiaconus og spurgte denne, om han hørte den himmelske Sang. Men da dette ikke var Tilfældet, kastede de sig ned og bade Gud, at den Harmoni, som Mesteren havde hørt, ikke maatte være skjult for Discipelen. Da de stode op igjen, sagde Diakonen paa Biskoppens Forespørgsel: nu hører jeg Sang og Musik, ligesom i Himmelen; men hvad det er, veed jeg slet ikke. Da svarede Biskoppen: “min Herre Martinus har forladt Verden, og nu modtage de himmelske Chore ham med Glæde i deres Selskab.” Man gjorde siden den nøiagtigste Forespørgsel, og det blev befunden, at samme Dag og Time var den hellige Martin gaaet ind til sin Herres Glæde.

Efter Gregorius Turonensis *de gloria confessorum cap. 45* fortælles derpaa om en Reise, som St. Sören foretog sig til Bordeaux, hvor han døde; men Aarsagen til Reisen berettes ikke. Medens han endnu var underveis viste Herren sig i et Syn om Natten for Amandus, der som Biskop styrede Kirken i Bordeaux og sagde til ham: “staa op og gaa min Tjener Sören imøde, og viis ham den Ære, som den hellige Skrift lærer, skal vises Guds Venner; thi han er bedre end Du og har større Fortjenester.” Biskop Amandus stod nu op, tog Stok i

Haand og gik ham imøde, men vidste i Övrigt Intet om denne hellige Mand uden hvad Herren havde aabenbaret ham. Og see, St. Sören kom ham lige imøde. De nærmede sig og hilste hinanden med Navns Nævnelse, omfavnede og kyssede hinanden, hvorpaa de, efter afholdt Bøn, drog ind i Kirken med stor Glædeslyd. Biskop Amandus elskede og ærede ham derpaa i den Grad, at han satte ham i sit Sted og vilde selv ansees for den Yngere. Endelig døde salig Sören efter faa Aars Forløb... Siden førte Cölnerne i Aquitanien hans Levninger tilbage til Cöln og i det Aar fortæller man, at der blev en saadan Frugtharhed, at derved efter Alles Mening blev tilkjendegivet, at deres Patron i Sandhed var kommen tilbage. Deraf kom det, at et Ord, som brugtes af de Omboende, ogsaa kom ud til Fjerntboende og Udenlandske, ja blev til et Ordsprog: "Nu er Biskoppen St. Sören hjemme."

Saavidt om denne Helgen, som i vort Fædreland vandt stor Anseelse, og efter hvem Forældre gjerne opnævnte deres Sønner. Man seer let, at hvad enten St. Sören var Dansk af Födsel eller ikke, saa kunde de Danske, som et agerdyrkende Folk, godt bruge en Helgen, der kunde give dem frugtbare Aar, — og ønske af Hjertet, at han i Danmark maatte være hjemme.

III. Blandinger.

Jeg har vel en Mængde enkelte Bemærkninger og Oplysninger Helgendyrkelsen betræffende, som jeg kunde meddele dette Tidsskrifts Læsere; men vil for denne Gang nøies med at bringe yderligere Oplysninger om nogle Gjenstande, som her i Tidsskriftet alt har været berørte.

1. *Laurentius & Vincentius*. Disse to Helgene findes paa Kirkeklokken i Slotsbjergby anførte som Kirkens Skytshelgene, og jeg har bemærket (*Kirkehistoriske Saml. I, 465*) at den ene af disse Helgene, *Laurentius*, er afbildet midt paa Klokken, og det paa begge Sider. Dette maa forstaaes saaledes, at man paa hver Side af Klokken seer en Mand med Rist i den ene, Bog i den anden Haand, men da nu *Vincentius* ligesaa godt som *Laurentius* blev stegt paa en Rist og afbildes med den i Haanden, saa ligger det nær at tænke sig hver af de to Stytshelgene afbildet paa sin Side af den Klokke, som bærer begges Navne. Deres *Levnetsløb*, i al Korthed berettet, vil vise, at Dødsmaaden er ikke det Eneste hvori de ligne hinanden.

Laurentius (10de August) var en Spanier af Fødsel, Diakon hos den romerske Biskop *Sixtus II*, og af denne betroet Kirkens Skat. Da en Christenforfølgelse udbrød under Keiser *Valerian* (258) forlangte Soldaterne Penge af ham; men han samlede de fattige Christne og fremstillede disse for sine Forfølgere. "Kirkens rette og sande Skat, sagde han, det er disse Mennesker, i hvilke Christus boer formedelst Troen." — Da han saae sin Biskop *Sixtus* føres ud til Retterstedet, begyndte han at græde og sagde til ham: Ak Fader, hvor gaaer Du hen uden Din Søn, hvor iler Du hen uden Din Tjener? *Sixtus* svarede ham: "min Søn, jeg forlader Dig ikke, Du gjenmes til en større Kamp. Vi Gamle begynde nu en let Kamp, men Dig,

som den Unge, er en herlig Kamp og Seier forbeholden. Hör op at græde, Du skal snart følge mig." Derhos befalede han ham at uddele Kirkens Skatte til de Fattige. Da Soldaterne ikke kunde bevæge ham til at udlevere hvad der var ham betroet, lagde de ham paa en Rist, paa hvilken han blev levende stegt. Under hans Pinsler, som varede længe, fortæller Legenden, at en Romer, som ynkedes over ham, nærmede sig med en Krukke Vand for at vederqvæge ham, satte sig derpaa ved Laurentii Födder og bad om Optagelse i de Christnes Samfund. Laurentius velsignede Vandet og döbte ham, saa det gik, som Herren siger (Matth. 10, 42), at hvo som giver En af disse Ringe ikkun et Bæger koldt Vand at drikke fordi han er en Discipel, han skal ingenlunde miste sin Lön. — Laurentius er sikkert nok en historisk Person; thi han omtales baade af Ambrosius¹⁾ og af andre gamle Kirkefædre.

¹⁾ Baronius (a. 261, VII. VIII), citerer Ambrosius de officiis L. I, cap. 41. "Non prætereamus S. Laurentium, qui, quum videret Sixtum episcopum suum ad martyrium duci, flere coepit, non illius passionem, sed suam remansionem. Itaque his verbis appellare coepit: quo progredieris sine filio pater, quo sacerdos sancte sine diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro ferre consueveras. Quid in me ergo displicuit, pater? Num degenerem probasti? Experire certe, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem! Cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? — — — Denique, Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmisit, et tu, pater, in filio ostende virtutem tuam: offer quem eruisti, ut securus iudicii tui, comitatu nobili pervenias ad coronam. Tunc Sixtus: Non ego, fili, te relinquo, sed majora tibi debentur certamina. Nos quasi senes levioris pugne cursum recipimus, te quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus; mox venies, flere desiste: post triduum me sequeris; inter Sacerdotem & Levitam medius hic numerus decet; non erat tuum sub magistro vincere quasi adjutorium quærereres — — — Infirmi discipuli magistrum præcedunt, fortes sequantur."

At Biskop Sixtus af Rom i Aaret 258 led Martyrdöden tilligemed nogle Diakoner er ogsaa historisk vist.

Hans Vartegn ere en Bog og en Rist, ofte meget lille, enten baaret i Haanden eller hængt om Halsen; han bærer ogsaa undertiden en Pung, med Hensyn til hans Embede som Skatmester. Han fremstilles som en ung Mand og i en Diakons Dragt. — Denne Helgen er bleven høit æret i Christenheden for hans heltemodige Fasthed og Standhaftighed under skrækkelige Lidelser. Domkirken i Lund bærer hans Navn saavel som Slottet i Escorial, og i Engeland ere omtrent 250 Kirker indviede til hans Ære. Hans Navn forekommer ved engelske Kirker i Forbindelse med St. Georg, alle Helgen og Jfr. Maria. Dette Sidste er, som bekjendt, ogsaa Tilfældet ved Lunde Domkirke. En Afbildning af ham sees i den anglikanske Calender S. 100. Den jyske Kjøbstad Skagen fører hans Rist i sit Vaaben. Mangfoldige Spor til Laurentius-Dyrkelsen forekomme trindt om i Danmarks forskjellige Provindser og vore talrige Lars'er ville bære hans Navn til de sildigste Tider. At gaae i det Enkelte om Laurentius er denne Gang ikke min Hensigt, men jeg maa dog minde om Verset paa Klokken i den ham helligede Kirkes Tårn i Roskilde. (Atlas VI, 132. Dän. Bibl. II, 77).

*O bone Laurenti, martyr venerande per orbem,
Renibus in nostris exstingue libidinis ignem.*

At imidlertid ond Lyst ikke var slukket i Roskilde-Borgeres Hjerter (og formodentlig ikke heller i deres Nyrrer), det viste de i 1537 da de ödelagte St. Laurentii

Alibi S. Ambrosius declarat, non fuisse clementiæ judicis, ut ejus differretur martyrium, sed avaritiæ Præsidis, ut thesauros ecclesiæ, ejus minister erat, ab eo requisitos acciperet.

Hæc omnia ab aliis quoque Patribus repetita sunt, Augustino, Maximo Taurinensi, Leone Papa, Petro Chrysologo et aliis.

Kirke og opreiste Byens Kag paa det Sted, hvor Alteret havde staaet. Nu er af Kirken kun Taarnet tilbage, som findes lige bag Raadhuset og bruges som Vagttaarn. I Muren sees St. Laurentii Billede, udhugget i Steen. — I Povel Eliesens hykkelske Brev til Grev Christoffer af Oldenburg (Ny D. M. V, 142) finder man en Yttring, som peger hen til et Træk i Legenden om St. Laurentius. Greven, som var temmelig lysten efter Kirkeguld, skulde af Kapitelet indbildes, at Roskilde Domkirke ingen Kostbarheder havde. Dette Hværv paatog Povel Vende-kaabe sig, og man maa tilstaae, at han skilte sig fortræffeligt derved, thi hans Brev til Greven er et lille Mesterstykke. Jeg vil formodentlig faae en anden Leilighed til udførligere at omtale denne Skrivelse. Her kun saa meget, at Forf. siger om Kirkens Skatte, *eadem omnia nobis esse tradita, non ut traderentur, sed servarentur, aut in pauperes potius, Divi Laurentii exemplo, erogarentur.*

Om Oprindelsen til den Danske Skik at faste paa St. Laurentii Dag fortæller Saxo i sin 13de Bog. Den forskriver sig fra Kong Niels's Tid, da de Danske engang bleve omringede af Slaverne og aldeles ingen Redning kunde öine. Da gjorde man, netop paa St. Laurentii Dag, det hellige Løfte, at, om Gud vilde hjælpe, saa skulde hvert Aar holdes den strengeste Faste, saavel paa St. Laurentii Dag som paa Allehelgensdag og Langfredag, og at dette skulde være en evig Skik saalænge Danmark stod. At denne Skik har varet til Knud den Sjettes Dage, det sees af samme Sted hos Saxo, som fortæller, at Efterkommerne har anseet det for en hellig Pligt at holde dette Løfte, saa meget mere, som de fandt, at det var en Skjændsel, for Bugens Skyld at aflægge Fædrenes gudelige Skikke.

Dette Løfte har dog neppe staaet ved Kraft længe efter Saxos Tid; thi i 1219 da de Danske, kort før Wolmer-Slaget, vare i Knihe i Liffland, blev det, i det

Mindste for en Deel, fornyet. Herom skriver Hvitfeld: "Erkebisp Andreas var da begjærendes af Kongen og Rigens Raad, at om det saa var at de vunde Seier, da skulde derefter alle Mand udi Danmark, unge og gamle, faste hver St. Laurentz Aften, til Vand og Brød, til evig Tid, og dermed komme Guds Velgjerning i Hu — hvilket de ogsaa lovede allesammens". — Har man ellers hos os i 12te og 13de Aarh. et gjentaget Fasteløfte, saa har man ogsaa et gjentaget Kongemord til Laurentius-Festen. nemlig Knuds 1157 og Eriks 1250.

Vincentius (22 Jan.) var født i Saragossa i Spanien og blev tilligemed Laurentius af den christelige Digter Prudentius, deres Landsmand, besungen som Christendommens standhaftige Bekjender. Paa den Tid da den svære diokletianske Christenforfølgelse udbrød (304) var han et ungt Menneske og Diakon i Sagunt. Da han ikke var at bevæge til at ofre og hylde Afguderne, lod Statholderen Dacianus ham paa det Skrækkeligste pine. Han blev halvstegt paa en Rist besat med skarpe Pigge; men hans Saar lægtes paa en vidunderlig Maade. Han skulde nu været gjemt til flere Pinsler, men ligesom han blev lagt i Sengen døde han og skuffede derved sine Bødler. Disse kastede da hans Lig ud paa Marken for de vilde Dyr; men en Ravn beskærmede det.

I Overeensstemmelse med disse Legendernes Beretninger fremstilles han i en Diakons Dragt, med en Rist besat med Pigge, og en Ravn ved Siden. I England ere 4 Kirker indviede til den hellige Vincentius.

Man seer altsaa, at Laurentius og Vincentius vare begge Spaniere, Diakoner, unge Mænd, standhaftige Bekjendere, og at de paa samme gruelige Maade mistede deres Liv under Forfølgelsen. Det er da ikke saa underligt, at Mindet om dem sammenknytted i Folkebevidstheden, og at de ofte følges ad. I den Roskildske Reliquie-

samling forekommer (Dän. B. II, S. 134) "*de osse Sancti Laurentii Martyris*" og umiddelbart efter "*item de sancto Vincentio*." I den Laurentius helligede Domkirke i Lund har Vincentius sit Altar. (Brunius, Skaanes Konsthistorie S. 84). I Litaniet paa Allehelgensdag nævnes Laurentius og Vincentius lige efter hinanden.¹⁾

Endnu en Omstændighed Laurentius betræffende vil jeg ved denne Leilighed ikke forbigaae, skjönt den ikke angaaer hans Forhold til Vincentius, men til en anden Laurentius. Der maa nemlig, foruden Diakonen Laurentius, have været en Konge af dette Navn, som har været Helgen. I Fortegnelsen paa Reliquierne i Lund forekommer nemlig (Scriptores VIII, 449) "*integrum caput sancti Laurentii quondam regis Angliæ*." Da nu St. Laurentius, som bekjendt, var Diakon i Rom og ikke Konge i Engeland, saa har man hjulpen sig ved at tilføie i en Note: *Verba "quondam regis Angliæ" ad Laurentium referri non debent*. Ordene skulde altsaa blot betyde, at dette Laurentius-Hoved havde tilhørt Kongen af Engeland inden det kom til Skaane. Denne Gisning kunde efter Omstændighederne være rimelig nok, men den forslaaer dog ikke; thi i den Roskildske Reliquiefortegnelse (Scriptores VIII, 270) forekommer ganske tydeligt "*de cineribus sancti Laurentii Regis & Martyris*". Og endnu mere, i Beretningen om Gumlöse Kirkes Indvielse (Scriptores V, 377) Aar 1191, forekommer en Fortegnelse paa de Reliquier, *ecclesie ejusdem fundator, Dominus Thrugotus Ketelsun*, med megen Andagt har begyndt at samle. I denne Fortegnelse findes saavel "*Sancti Laurentii Martyris*" som *Sancti Laurentii Regis & Martyris*. "Den Konge kjender jeg Intet til", siger Suhm

¹⁾ See fuldstændig Bönnebog for katholske Christne. Kbhvn. 1852, S. 362.

lakonisk i Noten. — Jeg ikke heller; men det staaer dog fast, at vore Forfædre har regnet en Konge ved Navn Laurentius blandt Helgene. Om han har været Konge i England, hvor der ikke er Mangel paa Smaakonger, som ere døde i Helligheds Ry, maae Andre afgjøre.

2. Barbara (4 Decemher). I Kirkehistoriske Samlinger I, S. 285 har jeg gjort opmærksom paa, hvorledes man i Liunge ved Sorö har ladet tre Helgenbilleder staae i Kirken, men tillige advaret mod deres Misbrug. Disse Helgenbilleder ere udarbeidede af Træ, som Billedstötter, men kun indrettede til at sees forfra. Sees de bagfra, da ere de, ligesom Elvepigerne, "hule som et Deigtrug". Det ene forestiller Jomfru Maria med Barnet paa Armen og Maanen under sine Födder (den bekjendte Hentydning til Johannis Aabenbaring 12, 1). Det andet er den hellige Anna, Jomfru Marias Moder, med denne sin Datter ved höire Side og Jesusbarnet paa venstre Arm. Saadanne Sammenstillinger af disse tre Personer forekomme oftere, f. Ex. paa Kalken Nr. 3,366 i oldnordisk Museum (see Side 26), stundom med den Afvexling, at det er Jomfru Maria, som bærer Barnet. Det er vel den saa almindelige Fremstilling af de 3 Personer i Treenigheden samlede, der har givet Anledning til, at man ogsaa har villet samle Jomfru Maria med hendes Moder og hendes Sön i een Afbildning. Man kunde kalde dette en *Trinitas Mariana*. — Det tredie af Helgenbillederne i Liunge fremstiller den hellige Barbara.

Legenden om Barbara forefinder man, med smaa Forandringer, baade i den östlige og vestlige Kirke, ja selv Mahomedanerne skulle have en lignende Fortælling. Ifölge det almindeligste Sagn var hun Datter af en mægtig Mand i Ægypten, ved Navn Dioskurus, som af Kjærlighed til hende lukkede hende inde i et höit Taarn, da den Tanke var ham saa utaaelig at skilles fra hende naar

hun indtraadte i Ægtestanden. I denne Ensomhed bragte Studering og Eftertanke hende til Overbeviisning om Forkasteligheden af de Afguder, som hendes Forældre dyrkede, og hun sendte hemmelig Bud til den berømte Kirkelærer Origenes for at faae Underviisning i den sande Religion. Han skrev til hende og sendte hende En af sine Disciple, af hvem hun blev omvendt og døbt. Den Omstændighed, at hun i Taarnet lod indrette tre Vinduer, med Hensyn til Treenigheden, underrettede først Faderen om hendes Omvendelse, der satte ham i det hæftigste Raseri, saa han forfulgte sin egen Datter og overgav hende som Christen til den hedenske Övrighed. Da hun afslog at offe til Guderne, blev hun pidsket, piint og tilsidst halshugget; men Ild fra Himlen fortærede hendes Fader.

Af Barbara har man mangfoldige Afbildninger. Taarnet i forskjellige Skikkelser, er hendes meest eiendommelige Vartegn. Som oftest har det tre Vinduer, eller ogsaa fremstilles tre Taarne i Baggrunden. Undertiden læner hun sig til Taarnet, undertiden holder hun det i Haanden (saaledes i Liunge), stundom hænger det om hendes Hals. Hyppig sees i et af Vinduerne Kalk og Hostie, enten med Hensyn til Legendens Fortælling, at Englene rakte hende Nadveren da hun var indespærret i Taarnet, eller med Hentydning til den almindelige Mening, at de, der stode under hendes Beskyttelse, ikke vilde döe uden at modtage Sakramentet; thi hun antoges at kunne frie Folk fra en brad Död. Stundom fremstilles hun bærende Kalk og Hostie. I Liunge er Kalken afbildet i Indgangen til Taarnet og Hostien ovenfor, i Form af et rundt Vindue. Undertiden fremstilles hun med Sværd, Bog og Palmegreen, som oftest afbildes hun i prægtige Klæder og med Krone paa (saaledes i Liunge). Hun betragtedes som Riddernes og Ridderskabets Beskytterinde. I senere Tid blev hun Krudtets og Ildvaabnernes Patronesse og afbildes med

Canoner ved Födderne. Krudtkamrene paa Orlogsskibene staae under hendes Beskyttelse, og Krudtkammeret kaldes paa Fransk ligefrem „*la sainte Barbe*”. Levninger af den hellige Barbara forekomme hyppig i de Danske Reliquiesamlinger og Petrus Palladius bemærker, at hendes Hoved hører til de aabenbart falske Reliquier, som vises mange Steder. Hans Yttringer derom i Bogen om St. Peders Skib (Afsnittet om hellige Mænds Been) ere følgende: “Hvad dette var for et Bedrageri om Jomfru Marias Mælk udi mange Steder, saa at hun intet Andet kunde have gjort i sit ganske Livs Tid, end sidde og drage sine Spenner (Bryster) og skjænkt Mælk fra sig til Alle dem, som det have siden ført saa vide om Verden. Ligesaa om St. Barbara Hoved i mange Steder, om Stykker af det hellige Kors i mange Steder. Item til Achen om Jomfru Marias Særk og om Josephs Hoser, udi Cöln om de hellige tre Konger, til Treviris om Christi Kiortel og hundrede tusinde saadanne Stykker.”

3. S. Victor. — Troia. I Anledning af Overskriften over Helgenskrinet i Sorö har jeg i Kirkehistoriske Samlinger I, S. 660 anført Noget af Legendens om den hellige Victor og blandt Andet yttret, at det Troja, hvor Victor led Martyrdöden, rimeligviis maatte være Byen Troyes i Champagne. Denne Mening er urigtig. Troyes vilde være altfor langt borte fra Cölln, i hvis Omegn Victor angives at have ladt sit Liv. Derimod har Etatsraad Thomsen gjort mig opmærksom paa, at der i Nærheden af Cölln (Colonia Agrippina) har været et Troja (Colonia Trajana) som nu kaldes Xanten. Jeg vil her meddele hvad Dr. v. Köhne i Anledning af Mønter med Trojas Navn anfører denne By betræffende. (Ueber die im Russischen Reiche gefundenen abendländischen Münzen. St. Petersburg 1850, S. 109.)

“Sancta Troja, nu Xanten, er en af de ældste Stæder i den Preussiske Rhinprovinds. Alt Augustus havde paa Fyrstehjerget, Syd for den nuværende Stad, anlagt en Leir for to Legioner, som siden kaldtes *castra vetera* og var Sæde for den Romerske Statholder i Neder-Germanien, til i Aaret 50 Ubiernes Stad blev hævet til Colonia Agrippina og paa en Maade til Hovedstad i denne Romerske Provinds. Nord for den nuværende Stad anlagde Trajan en Coloni, som af sin Grundlægger kaldtes Colonia Trajana. Denne blev snart mægtig og havde i Romertiden en anseelig Havn, den romerske Rhinflaades Sæde. Nu har Rhinen taget et andet Løb og den gamle Havn er ødelagt af Sand. Denne Colonia Trajana blev ved Enden af fjerde og Begyndelsen af femte Aarhundrede forstyrret af Frankerne og af dens Ruiner blev Xanten bygget. Sit Navn fik Xanten af den hellige Victor, Tribun ved den thebaiske Legion, som med 330 christelige Følgesvende i Aaret 298 døde Martyrdøden. Alt i 316 opbyggede den hellige Helene ham her en Kirke, som blev kaldet *ad sanctos martyres*, og hvori Martyrernes Been bleve bisatte. Af det gamle Navn Colonia Trajana, hvis Oprindelse man havde glemt, gjorde man nu et Navn Troja med Hensyn til det gamle Frankiske, enhver historisk Grund manglende Sagn, at Frankerne stamme fra Trojanerne, og at endog Folkets Stamfader Francus har været en Søn af Hector og bygget Xanten . . . Det nye lenklæstede Navn Troja blev nu brugt i Forbindelse med hiin Helgen og Staden kaldt *Troja sanctorum*, ogsaa *Troja Francorum* og *Troja minor*. Ordet *sanctorum* blev efterhaanden af Tydskerne forandret til Xanten. I Nibelungen nævnes Xanten som Kong Sigismunds Residents; men da det gamle Frankiske Huus var uddød, synes den kongelige Borg, som from Foræring, at være kommen til

Kirken i Cöln, der i Documenter fra A. 853 nævnes som Besidderinde af Xanten. I 1342 kom den ene og 1449 den anden Deel af Staden til Cleve. Den Kirke, som helligedes St. Victor og hans Følgesvende, forstyrredes af Normannerne, der 864, 880 og 884 indtog Xanten. Aar 1028 byggede Erkebiskop Pilgrim et Kloster med regulaire Chorherrer til Ære for denne Helgen".

•

•

•